

ION CIOCANU, O TRILOGIE CRITICĂ

O investigație a literaturii române, văzută ca macrosistem sincron și diacronic, este o provocare foarte greu, dacă nu chiar imposibil de onorat de un singur exeget. Traectoria oricărei literaturi este prin definiție sinuoasă, neordinară și chiar contradictorie, iar procesul de investigație impune o revenire continuă la text și o recitare la fel de multiaspectuală și divergentă precum obiectul estetic cercetat. Căutări, recitiri și reveniri creatoare la literatura română sunt și cărțile lui Ion Ciocanu *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, editată în 1998, manualul *Literatura română. Studii și materiale pentru învățământul preuniversitar*, editat în 2003 și cartea *Scriitori de ieri și de azi*, publicată în 2004. Această trilogie critico-literară articulează un discurs coerent și argumentat despre literatura română de aici și de dincolo de Prut, autorul propunându-și să restabilească unele ierarhii, să lichideze scăpări, să transgreseze locurile comune și să reveleze ineditul din fiecare operă comentată.

Literatura română contemporană din Republica Moldova a fost concepută pentru a pune la punct lacunele manualelor de limba și literatura română și de aceea include autori prevăzuți de curriculumul școlar. Exegetul pune la dispoziția cititorului un material critic judicios despre fenomenul literar postbelic din Republica Moldova, raportat la sensibilitatea estetică evoluată de după 1991. Procesul critico-literar est-prutean este desovietizat și prezentat în variata lui gamă de cromatici. Autorul a tins să depisteze tot ce e sănătos și face corp comun cu marea literatură română, fiind în același timp nepărtinitor cu para- și sublitteratura din spațiul nostru. Refractor dintotdeauna genuflexiunilor și compromisurilor, Ion Ciocanu jubilează în sfârșit în nota pamfletară, în bucuria spunerii lucrurilor pe nume, fără teama de a mai fi alungat o dată de la catedră din cauza curajului și a francheței sale.

Textele din această carte sunt reluate, completate și adaptate la exigențele didactice contemporane în manualul *Literatura română. Studii și materiale pentru învățământul preuniversitar*. Instrumentarul critic se subordonează aici celui didactic. Făcând deplasări de accente, nuanțări și portretizări substanțiale, mici popasuri în sfera didacticului, exegetul realizează o reprezentare critico-pedagogică convingătoare a literaturii române. Ambiția este mare, deoarece incursiunea analitică demarează tocmai cu începutul dezvoltării literaturii române, autorul urmărindu-i întregul parcurs istoric. Anticipate de câteva precizări metaliterare, el ia pe rând în dezbateră toate perioadele. Liniile de forță ale discursului său rezidă anume în prezentarea concentrată și clară a scriitorilor și operelor, prefigurându-se astfel complicitatea mai multor categorii de cititori-discipoli.

Criticul subscie la unele disocieri consacrate, pe care le mai și demontează, nuanțează, regândește și propune în același timp o grilă personalizată, indicând un Ion Ciocanu cu metodă verificată în timp, cu grefe demonstrative și argumentative bine plasate, cu jocuri subtile de ipoteze, cu digresiuni lirice infuzate strategic, cu hipotipoze revelatoare, toate de o accesibilitate uimitoare. Prezintă interes critica asociativă, autorul urmărind, spre exemplu, tehnica narațiunii la Ion Creangă, pe de o parte, și la Frații Grimm, pe de alta. De fapt, dincolo de povestitorul de la Humulești, Ion Ciocanu îl descoperă pe Ion Creangă în ipostaza de analist subtil al vieții,

afirmând că arta prozatorului rezidă în sugestivitate. În „Povestea unui om leneș” surprinde din subtext gândul că decît să trăiești numai pentru „pustia asta de gură”, mai bine să mori. În povestea „Prostia omenească” recunoaște un test de comparativitate între oameni, autorul mizând pe efectul contrastului: Cu cât acesta-i mai prost, cu atît apare celălalt mai deștept.

La fiecare analiză textuală Ion Ciocanu își face un tabiet din a prezenta semnul distinctiv al scriiturii. Diagnosticul este franc, absorbitor, fără a permite ezitări și jumătăți de măsură. Acuitatea critică se înverșunează să nu lase nedetectate nici cele mai subtile articulații artistice. Sunt bine surprinse efectele de caricaturizare, șarjare și carnavalesc în scrisul lui Nicolae Esinencu, caleidoscopia fanteziei la Arcadie Suceveanu sau solilocul la Vladimir Beșleagă. Ludismul lui Spiridon Vangheli este decelat, jongleriile verbale ale lui Ion Vatamanu – puse pe tapet.

Bineînțeles, unele opinii pot părea discutabile, cum ar fi intenția de salvare a unui anumit credit estetic în poezia mastodonților sovietici Emilian Bucov sau Andrei Lupan. În general însă aprecierile criticului sunt judicioase și rezistente.

Conștiința civică este unul dintre punctele de atracție ale lui Ion Ciocanu, care nu uită niciodată să menționeze raporturile scriitorului investigat cu întregul context literar și social-politic. De aici, toleranța pentru elementul publicistic în poezie, dar și pentru publicistica propriu-zisă. Este bine depistat melanjul de publicistică și poezie la N. Dabija, criticul se delectează vădit, urmărind dintr-o parte spectacolul de limbaj, felul în care Nicolae Dabija face realitatea să explodeze artistic în retorică și reușește să aclimatizeze elementul poetic și cel publicistic într-un discurs artistic impresionant. Sunt persuasive asocierile dintre aplecarea bogziană spre eseistică a lui Ion Vatamanu și intervențiile publicistice în spiritul genului ale lui Ion Druță. Aceste și alte calități ale scriitorilor investigați transpar din analizele pe text, desfășurate ingenios, în piruete variate, ceea ce garantează o lectură savuroasă.

Fiind un spirit artistic expansiv, Ion Ciocanu mizează pe feedbackul cu cititorul, de aceea textele Domniei Sale sunt o osmoză între registrul scriptic și cel colocvial, alternând judecata critică exactă și ineluctabilă cu anticipări, interogări retorice, formule familiare. Pentru a nu-și plictisi interlocutorul, îi servește și porția de divertisment bine condimentată cu poante și bancuri. Fiind contemporan cu mulți dintre scriitorii pe care-i analizează, exegetul face dezvăluiri inedite și impresionante despre George Meniuc, Alexei Marinat, Ion C. Ciobanu, ca să nu mai vorbim de Nicolae Esinencu, pe care-l preferă în mod deosebit. Ion Ciocanu este un bun cunoscător al contextului literar general românesc, de aceea unde pierde critica pe verticală câștigă exercițiul orizontal, explorarea suprafețelor, a canavalei, decelând specificul nu doar scriitoricesc, dar și etic, moral, uman al scriitorului analizat.

Scriitori de ieri și de azi este o revenire și o completare a cărții *Literatura română contemporană din Republica Moldova* și o addenda la cartea *Literatura română. Studii și materiale pentru învățământul preuniversitar*. Despre Gheorghe Vodă, Petru Cărare, Ion Gheorghiu, Serafim Saka și alți colegi de breaslă Ion Ciocanu dezvăluie o seamă de adevăruri prea puțin comentate în exegetica est-pruteană: caracterul parabolic al miniaturilor lirico-dramatice ale primului, arta de comedigraf a celui de-al doilea, contribuția celui de-al treilea la dezvoltarea literaturii noastre pentru copii, deschiderea de către Serafim Saka a unor perspective pe atunci nebanuite în publicistica de la noi.

Pe lângă reveniri și completări ale textelor precedente, exegetul manifestă și o tendință de resuscitare de autori și titluri din stocurile anodine ale literaturii, cum ar fi Teodor Nencev, Vladimir Cavarnali, Vadim Pirogan, Grigore Grigorescu, Galina Furdui ș.a., fără de care, crede el, nu poate fi concepută o cercetare a literaturii contemporane. Sunt luate în vizor și comentate cu multă acribie și alte texte ale scriitorilor analizați în cărțile precedente, lista rămânând în continuare deschisă, la fel și exercițiul critic cu energii inepuizabile și pentru o nouă relectură și revizuire a procesului literar. Or, spectacolul intelectual al cărții mai are încă multe partituri, cărora tănărul și neobositul Ion Ciocanu va continua – credem – să le descopere noi acorduri și tonalități.

NINA CORCINSCHI
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)